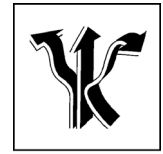
МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ПОЛІТОЛОГО-ЕТНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Матеріали Всеукраїнської
науково-теоретичної конференції
м. Київ, МАУП, 28 лютого 2006 р.

Київ 2007

ББК 66.5(4УКР)я43
П50

Редколегія: М. Ф. Головатий (голова), О. В. Антонюк,
В. І. Бурдяк, І. М. Варзар, І. В. Попеску

За науковою редакцією І. М. Варзаря

Відповідальний редактор за випуск В. М. Чирков
(видання здійснене в рамках проекту "Наукові праці МАУП")

Політолого-етнологічні проблеми розвитку сучасної України: Матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф., м. Київ,
П 28 лют. 2006 р. / Редкол.: М. Ф. Головатий (голова) та ін.;
За наук. ред. І. М. Варзаря. — К. : МАУП, 2007. — 388 с. —
Бібліогр. в кінці статей.

ISBN 978-966-608-845-4

У матеріалах Всеукраїнської науково-теоретичної конференції рельєфно розкриваються зміст, соціумо- і державотворчий потенціал різних ідей, теорій та концепцій із контекстів сучасної політолого-етнологічної парадигми в аплікаціях до етнополітичних, етносоціальних, етнокультурних та етномовних реалій і проблем розвитку багатонародного українського суспільства. При підготовці видання зважалося на таку обставину: із середини 90-х років XX ст. в університетах України та інших країн політичну етнологію викладають як нормативну або факультативну навчальну дисципліну, з гуманітарно-етнологічних спеціальностей готують кадри, а з політолого-етнологічних проблем пишуть наукові праці та захищають дисертації. Під цим оглядом статті містять максимально повний і хрестоматійно усталений теоретико-праксеологічний матеріал — від генези його проблемної постановки за минулих часів до сучасної парадигмальної інтерпретації.

Для науковців і практичних етнополітиків, законотворців і законодавців, різнопрофільних державних службовців та активістів системи місцево-регіонального самоврядування, працівників засобів масової інформації, докторантів, аспірантів і студентів соціально-гуманітарних спеціальностей.

ББК 66.5(4УКР)я43

ISBN 978-966-608-845-4

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2007

Розділ ІІ
ПОЛІТОЛОГО-ЕТНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ
ТА НАЙБЛИЖЧОЇ ПЕРСПЕКТИВИ 154

Бідзюра І. П.
Елітологічна концепція В. Липинського в контекстах
політолого-етнологічної тріади буття багатонародної
країни: “периферійні території — політичний центр —
всекраїнова політична нація” 156

Бойко С. С.
Політолого-етнологічні аспекти сучасного
етнократизму 170

Варзар Є. І.
Політолого-етнологічна аксіологія історичного
менталітету багатонародної країни 183

Гольцов А. Г.
Теоретичні, етичні та праксеологічні аспекти
етногеополітики: постановка проблеми 196

Гордієнко М. Г.
Система державної етнічної політики
в політолого-етнологічній призмі 210

Дмитренко С. П.
Політолого-етнологічні аспекти феномена
політизації етносоціального життя у країнах
об’єднаної Європи та на пострадянському просторі 224

Доцяк І. В.
Політолого-етнологічна компонента електоральних
процесів у суверенній Україні 238

Дрінь О. Я.
Етносоціальна ситуація і галузь державної
етнополітики як специфічні локуси апробації
політолого-етнологічних проблем сучасності 248

Загоруй Г. В.
Політолого-етнологічні аспекти побудови
та функціонування політичної і соціальної
систем українського багатонародного суспільства 266

Зайченко Л. М.
Минуле, поточний стан і перспективи політичного
технократизму крізь призму деяких
політолого-етнологічних проблем сучасності 279

І. П. БІДЗЮРА
д-р політ. наук, зав. кафедрою політології
Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ЕЛІТОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ В. ЛИПИНСЬКОГО В КОНТЕКСТАХ ПОЛІТОЛОГО-ЕТНОЛОГІЧНОЇ ТРІАДИ БУТТЯ БАГАТОНАРОДНОЇ КРАЇНИ: "ПЕРИФЕРІЙНІ ТЕРИТОРІЇ — ПОЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР — ВСЕКРАЇНОВА ПОЛІТИЧНА НАЦІЯ"

Понятійний сленг "політична нація", що охопив надзвичайне полісемічне явище,– породження напружених політико-кратологічних колізій часів Великої англійської революції XVII ст. За три з половиною століть у це поняття почали вкладати багато різносенсових речей, — таких як політико-соціоісторичні коріння, етнополітичні переплетіння, елітно-кадрові структурності, партійно-електоральне підґрунтя, міжнародно-зовнішньополітичні суміжності, громадсько-ексцитативний "матеріал", державно-управлінське начало тощо. Реагувати на таку мозаїчність краще за П. О. Сорокіна, напевно, важко. "У цю філософічну ідіому, — зазначав він, — можна втиснути будь-який зміст, — зокрема, і Бога, і сатану"[1].

Але деякі воістину святі речі до того переліку не увійшли. Мовимо про (1) територію проживання людей та (2) їхні почуття до неї, що (3) роблять кожного з нас патріотом — (4) найціннішим "будівельним матеріалом" для створення в будь-якій країні політичної нації. Вдумаємось в один із божественних текстів про країну/територію побутування/батьківщину — із давньоіндійського епосу "Махабхарата". Авеста, яка щойно повернулася із землі, каже Заратустрі: "Для кожного народу я зробила країну

[1] Сорокин Питирим. Человек. Цивилизация. Общество. — М., 1992. — С. 256.

дорогою його серцю, — якою б вона непривабливою не була, бо ж то є його батьківщина”[1].

Як відомо, у вітчизняній традиції ледь не вперше (хіба що після С. Оріховського-Роксоляна, XVI ст.) на ці матерії звернув увагу В. Липинський, названий на Заході “українським Вебером”. Найакцентніше маємо на увазі його рефлексії — у зв’язку зі 130-річчям Великої французької революції 1789 р. — на позицію В. Парето щодо “елітних лисиць та левів”, які, раз покинувши рідні місця, більше до них не повертаються. З цього приводу в 1920 р. він і зазначав: аби Україна не перетворилася на передреволюційну Францію кінця XVIII ст., об’єктивно поділену на “прихильників старого порядку” (тобто на перервчастий ланцюг охлократичних периферійних людностей) та на “якобінських надто революціонарників, які ведуть в умоглядне далеке”, — повсюдно треба збудити до життя “територіальний патріотизм місцевих людей в усіх куточках країни”[2]. До цієї плідної концепції ще повернемось.

В. Липинський відомий також як зачинатель вітчизняної політичної елітології. Він обстоював ідею про те, що “невід’ємним атрибутом будь-якого суспільства є наявність вищого привілейованого прошарку, здатного подолати деструктивні тенденції в країні та державі”[3]. Він вирізняв три типи політичних еліт, кожний з яких мав дві характеристичні ознаки: “силу” та “авторитет”. З результатів аналізу основних джерел В. Липинського випливає певно цілісна характеристика цих трьох типів еліти. Давайте пороздумуємо “на полях” класика. Зокрема:

1. “Охлократична еліта”, як правило, “прив’язана” до певної території, провінції країни, зрідка — до окремої етнолюдності. Вона — низовонародна, малопросвітна, несамоорганізована, несамостійна в суспільно-політичних прагненнях, неконсолідована програмними засадами якоїсь партії чи громадської

---

[1] Цит. за: Грановская Р. М., Никольская И. М. Защита личности. Психологические механизмы. — СПб., 1999. — С. 298.

[2] Див.: Липинський В. Україна на переломі. 1657–1659 // Укр. іст. журн. — 1992. — № 1. — С. 63–65.

[3] Див.: Кресина І. О. Липинський В’ячеслав (Вацлав-Вікентій) Казимірович // Юридична енциклопедія / Гол. ред. Ю. С. Шемшученко. — К., 2001. — Т. 3. — С. 476.

організації. У цієї необмеженої жодними політичними критеріями та організаційними рамками максі-верстви людей, які лише ситуаційно та тимчасово опинилися у статусі "цілісної" (скажімо, під час виборів, мітингу, перепису, опитування тощо), важко визначити її "силу" та "авторитет" у благопозитивному значенні цих слів, оскільки вона не має стійких ідеалів та ціннісних орієнтацій, суспільно усвідомлених прагнень і чітких та благородних політичних цілей. Головно це тому, що в майново-економічному сенсі — це справді люмпенське дно збіднілого та кризуючого суспільства. Тому й самі ці "маси" складаються з "верхніх кіл найнижчого соціального дна" (О. Горин), тобто з деградантських груп та декласованих маргіналів. Під цей "елітний тип" підходять "безідейні" та "безідеальні" "скінхеди" і "бохенхеди", "братчики" і бомжистські "польові командири" із "громадських загонів" В. Луценка.

В. Липинський спеціально не обумовлювався щодо акцентної територіальної генези цього елітного типу, а тому ми вільні додумувати питання. Гадаємо так. "Охлократичну еліту" (усвідомлено відходимо від класика і беремо цей сленг у лапки) найзакономірніше можуть "породити" періодично кризуючі титульні території будь-якої багатонародної країни. Тут ілюстрантами можуть бути "братчики", "Пора" та луценкові "загони", які найакцентніше репрезентують люмпенізовані групи "шахтарських кримінал-інвалідів", "летючих антибізнесових експропріаторів" та вже згаданих "скінхедів" і "бохенхедів" із перманентно кризуючих російськомовних етнорегіонів Сходу і Півдня країни.

У класика так само не сказано, і мусимо самі подумати: а якою є та кратологічна площина, де аплікуються "при владі" охлократичні елітники. Презумуємо, що тією площиною є районні центри, робочі містечка, селища районного підпорядкування і звичайні села. І на той раз політико-правовий бік питання самовимальовується у доволі "лякаючих фарбах". Наприклад. У так званих списках "Пори" на перлюстрацію "антипомаранчевих кадрів" значилося від трьохсот до п'ятисот тисяч "ворожих елементів". Восени 2005 р. Президент України В. А. Ющенко називав лише двадцять вісім тисяч подібних "ворогів", яких на той момент було — мінімум — знято ним з роботи і замінено "надійними помаранчевими кадрами". В обласних ЗМІ Сходу і Центру

в тому ж 2005 р. повідомлялося, що в багатьох містах обласного підпорядкування та районних центрах заступниками відповідних голів держадміністрацій з гуманітарної роботи було призначено/обрано випускників технікуму радянської торгівлі, ПТУ, музучилищ чи й "престижного перукарського факультету" "культуніверситету імені Поплавського". Воістину тривожними є такі аспекти запитання: якою мірою легітимним — у правоетичному та політико-конституційному сенсах — є склад тих "народних" обранців, висуванців і делегатів низового рівня, які волею дистрофної ситуації, політичної екстреми та охлократичних натовпів опинилися у владних структурах знизу доверху та в парламентсько-представницьких радах усіх територій і рівнів? А їхні законні та підзаконні політико-управлінські рішення, — вони якою мірою правомочні на соціумо- і державотворчому просторах історично багатотериторіальної та поліетнічної країни? Це поки що запитання без відповідей.

2. "Демократична еліта", як правило, становить "здорові середні верстви" цивілізованого середньозаможного європейського люду", — воєводський рівень у Польщі, комітатський в Угорщині, провінційний в Австрії, земельний у Німеччині, губернський в Росії[1]. Так зазначав класик в уже цитованій праці. Для сьогочасної України — у суто адміністративно-економічному сенсі — це рівень європейського середнього класу. Тут будь-який класик 20–30-річної давнини адекватно істині цієї ситуації ніколи не зрозуміє. Офіційної статистики немає, а "блукаюча народна творчість" вважає, що майнова стратифікація країни така: 15 % — найбідніші, 60 % — бідні (15 + 60 = 75 % — це і є соціальна база "охлократичної еліти"), 20 % — середньобагаті (це — наш "середній клас") і 5 % — супербагаті. Останні 25 % (20 + 5) — це "класократична еліта", про яку ще йтиметься. А ось 60 % "маленьких українців обласного рівня" — це і є соціальна база пошукуваної "демократичної еліти".

Порозмірковуємо над наведеними цифрами. У США та ще кількох країнах між "бідним" і "середнім" класами законодавчо закріплена "стадія проміжних виборів" ("праймеріз"), на якій "просіюється" охлократичний елемент, не надаючи йому мож-

[1] Див.: Липинський В. Україна на переломі. 1657–1659 / Укр. іст. журн. — 1992. — № 2. — С. 19–20.

ливостей сформувати середні та верхні структури політичної влади. У нас подібного "ситечка" немає, і "низові охлократи" безперешкодно впливають на "середній" і "верхній" класи і навіть — на легітимованих "у владі" олігархів. (В. Касків — лідер люмпен-політичної партії і радник Президента України та В. Луценко — екс-"силовий" міністр, радник Президента України і лідер люмпен-загонів політекстремалів — найвлучніші ілюстранти колізії.) Щодо співвідношення "еліта — патрон еліти" доцільно згадати пізньосередньовічний діалог кардинала Ришельє і короля Людовика XIII: — Ваша Вищість, не забувайте про те, що свита створює короля... — Але й Ви, сір, не забувайте про те, що свиту створює сам король... Отже, дилогія "низові охлократи — елітні олігархи" на долоні: особливо під час політичних виборів та у кризових ситуаціях другі відіграють роль "покупного матеріалу", а перші — "покупців". Ось звідки у нас "оплачені вибори" і "платні мітинги". Звідси є ледь не унікальне у світі явище — "простонародний і олігархічний політичний популізм", який рельєфно дався взнаки під час парламентських виборів 2006 року[1].

Цей різновид популізму — результат застосування і "демократами-елітниками", і "підкуповуваними народними масами" так званої інструменталістської діалектики, коли "гарні цілі" у політиці засадовуються і забезпечуються "поганими засобами". Носіїв орієнтацій такої діалектики Гегель у бесіді з Гете (18 жовтня 1827 р.) називав "людьми розумово травмованими"[2]. Напевно, йшлося про травмованість не так у біофізіологічному сенсі, як у політико-психологічному. А тому серед "народно-демократичних елітників" дуже важко спершу і швидко виявити, "хто є вірний син Вітчизни, а хто вже точно сучий син" (Б. І. Олійник).

Можна лише посперечатися з приводу, — а звідки, з яких територій (регіонів), історичних провінцій, конкретних місцевостей найбільше надходить до центру для участі в акціях "платної популістської демократії" представників цього різновиду елітизму. За нашими спостереженнями, найбільша кількість фаль-

---

[1] Див.: Варзар І. Підсумки виборів-2006: Чому ми опинилися в популістському полоні? // Вісн. ЦВК. — 2006. — № 2. — С. 97–102.

[2] Цит. за: Эккерман И. П. Разговоры с Гете в последние годы его жизни: Пер. с нем. — М., 1986. — С. 548.

шивих патріотів (“синів Вітчизни”) надходить із західноукраїнських регіонів, а зі Сходу, Півдня та Центру — найбільше надходять “політико-психологічно травмовані маси протестантів”. Це лише підтверджує закономірність: “середній клас слугує базою партій правого гатунку, а бідний клас — лівих партій”[1]. Під цей “елітний тип” адекватно підходить “добре організована громадсько-активницька база” помаранчевої революції 2004 року. Напевно, тому так швидко розвіялися так звані ідеали Майдану, “зародки зрілого громадянського суспільства”, “нові риси політичного владарювання” та інші примарні цінності й орієнтири. Деякі риси цього різновиду елітизму продемонстрували і “два майдани” в Києві у квітні-травні 2007 р.

3. “Класократична еліта”, за В. Липинським, — найвища елітистська група в політиці. Маючи на увазі й кількісні, і якісні параметри питання, він цю групу називав ще “політико-правлінською аристократією”. Її автентичною соціальною базою класик називав найзаможніший (в економіко-культурницькому сенсі) та найсамоорганізованіший (у суто кратолого-політичному сенсі) “продуктивний клас у політиці”. Судячи з усього, лише представники цього, справді елітного класу мають моральне право формувати всі кадрові осередки вищих структур політичної влади, — (1) правлінський механізм, (2) парламент, (3) уряд, (4) судочинську систему[2]. Такою, у синтезі, є думка-оцінка В. Липинського стосовно цієї, третьої елітної групи в середньотиповому європейському суспільстві.

Але, думається, класик був би сильно розчарований станом справ у сьогоденній Україні. Найдивнішою для нього, напевно, виявилася б “якісна структура” правлячого політикуму: (а) президент давно не є “правителем”, а лише співправлінцем разом із парламентом і вдругорядь після парламенту, але він цього або не розуміє, або не хоче з цим миритися, а тому об’єктивно перетворився з гаранта непохитності конституційного ладу країни на “гаранта нестабільності” усієї кратологічної конструкції[3]; (б) міністри апріорі оголошують себе “професіоналами-реформа-

---

1 Хэйвуд Э. Политология. Учебник: Пер. с англ. — М., 2005. — С. 303.

2 Див.: Липинський В. Україна на переломі. 1657–1659 // Укр. іст. журн. — 1992. — № 1. — С. 64–65.

3 Гарант нестабильности, или Серийный Ющенко // Киев. телеграф. — 2007. — 27 апр. — 3 мая.

торами", а на практиці діють як маргінальні революціонаристи з анархістською зіркою на лобі "після мене — хоч потоп!"; (в) 350 мільйонерів (із 450 депутатів!) у парламенті, обраному 75 % найбіднішим та "просто" бідним народом; (г) чотиристадійний суд (загального призначення, арбітражно-господарський, вищий та конституційний) в елементарних професійно-правничих та юридико-етичних питаннях виявляється то половинчастим "політичним екзекутором", то "цілком слухняним виконавцем" чиїхось "думок" і "доручень", то "доцільним інтерпретатором" якихось зовнішніх політичних впливів, — за таких умов хто б збагнув подібне викривлення благородної ідеї класократичної аристократії сторічної давнини?!! Та й кого і що ці "аристократи" репрезентують на політичній арені такої специфічної країни? — Ані історичні території, ані традиційні провінції, ані бодай щойно "нарізані" адмінодиниці, ані забутого народу, — буквально нікого і нічого, окрім себе, чиїсь бізнесові потреби, політико-ситуативні запити та групові інтереси. Напевно, мав рацію один діаспорний українець, який нещодавно таку "імітацію п'ятнадцятирічної політичної незалежності" назвав словами М. П. Драгоманова: "пропащий час"…

"Імітаційний натяк" не полишає у спокої… Староросійський учений (політолог, правник) і дипломат Ф. Ф. Мартенс у 70-х роках XIX ст. вимальовував "модель нормальної європейської цивілізованої країни". На його думку, це різноландшафтна, багатотериторіальна, різнокліматична, поліетнічна та мультикультурна країна "з історично сталим населенням у провінціях, із мудрим політичним керівництвом у центрі, з продуманим правоадміністративним устроєм та динамічною політичною нацією у надбудові"[1]. Зразками такої країни називалися Австро-Угорщина, Франція і Нідерланди, а в гіпотетиці — Німеччина, Італія і Румунія. Перечитали написане, і серце забилося: адже Україна мала всі шанси стати таким зразком… Але у суто дослідницькому сенсі нас хвилює лише ділогія "території багатонародної країни — єдинокраїнова політична нація". І знову — про серце своє: адже й тут ми мали всі шанси…

Втім, скажуть нам, чому "шанси були…", — адже вони вже зреалізовані! Відомий автор-ініціант "концепції регіонального

[1] Див.: Мартенс Ф. Ф. Международное право цивилизованных стран: В 2 т. — СПб., 1882. — Т. 1. — С. 39–40.

гринджолізму", політик і політолог М. В. Томенко — з посиланням на В. Липинського — вважає, що "вже остаточно сформовано сучасну українську політичну націю, в основі якої лежать принципи територіального патріотизму та поваги людей до себе як до громадян країни..."[1]. Ця смілива констатація — суміш прожектерського романтизму, теоретичного невігластва і пристрасної партійно-політичної окозамилюваності. З великої множинності компонент феномена "єдинокраїнова політична нація" до уваги — і то "в зредукованому вигляді" — взято лише два — "територіальний патріотизм" (у класика — продовження: "...людей, які усвідомлюють себе частиною великого цілого — країни") і "політична громадянськість" (ця компонента у М. В. Томенка взагалі понятійно "недооформлена"). Але нас цікавить лише теоретична істина про політичну націю у призмі обговорюваної елітологічної концепції В. Липинського.

Коротко про "множинність компонент" феномена "єдинокраїнова політична нація". Із тієї "множинності" вибираємо лише чотири одиниці, та саме ті, на які акцентувалися першоавтори концепції "політична нація" — угорські політологи та політики другої половини XIX ст. Ф. Деак і Й. Йотвьош. Вони здійснювали аналіз у координатах своєрідного "трикутника": (1) етноадміністративна територія (провінція) країни — (2) партійно-політична система країни — (3) центральний правлячий політикум країни[2]. До речі, вони ж увели в обіг поняття "політична нація" і "правлячий політикум". В іноземному (румунському) дослідженні натрапляємо і на цікаве прояснення генези "концептуального шляху Деака — Йотвьоша" — "шляху від територіально-провінційної політичної громади до центральних політикумних кіл цілої полінаціональної країни". "Політична громада" — то є пошукувана нами "територіальна політична еліта". Виявляється, далі, що той шлях торують "політичні партії та продуковані ними ідеї і програмні теорії"[3]. Звідки можна умовивести: у за-

---

[1] Цит. за: Є нація на основі територіального патріотизму // Голос України. — 2007. — 12 січ.

[2] Див.: Fischer E. Osterreich 1848. — Wien, 1946. — S. 129–131; Iorga N. Histoire des roumaines et de leus civilization. — Bucureşti, 1922. — P. 112–113.

[3] Lovinescu E. Istoria civilizaţiei romane moderne: In 2 vol. — Bucureşti, 1925. — Vol. 1. — P. 60–62.

значеному "трикутнику", тобто у просторі між політичною державою і громадянським суспільством "човниковим способом" постійно курсують "групові союзи єдиномислячих та єдинодіючих однопартійців" (В. І. Ленін), що й самі політичні партії народжуються "у провінціях" ("на територіальних периферіях країни"), а не, як у нас, "призначаються згори", та ще й створюються "під конкретних лідерів"...

Повернемось до теми та її першого інтерпретатора В. Липинського. Доводиться констатувати, що наш класик, — хоча й жив і творив 35–40 років після означених угорців, — доволі близько підійшов до їхньої концепції, але... не "перестрибнув" через неї. І ще одна відмінність: угорці орієнтувалися на реальну багатонародну дуальну монархію, а наш класик мав на увазі... Україну часів Б. Хмельницького — П. Орлика, плекаючи надію на те, що вона колись перетвориться "на конституційну монархію англійського типу". Залишимо минуле минулому, і — в найлапідарнішому варіанті — підійдемо до тих компонент.

1. Геополітична компонента. Країна — це географічна площина, на якій розміщено народонаселення. Сама ж та площина є сукупністю низки менших за розміром просторів, заселених або окремими етнолюдностями, або сегментами великого титульного народу-етносу, який дав своє ім'я країні та всім її територіям, ландшафту і природі, державі та суспільству, навіть шельфу та водному і повітряному просторам. Далі. Країна — це синтез територій (провінцій), які, може статися, колись теж були, — нехай, і маленькими, але все ж незалежними і самодостатніми країнами, "обрамленими" своїми державами.

Оці "першоойкуменні заселенці" якоїсь території, — вони і є її першопріоритетні патріоти, а всі інші заселенці є напівапатридними жителями, які, може статися, взагалі побутують на цій території за прагматичним принципом ubi bene, ibi patria. Отже, на будь-якій периферійній території живуть дві групи "місцевих патріотів", етнокультурний світогляд яких ситуаційно прояснюється поговіркою про кулика, який хвалить своє болото. Вони аж ніяк не "рівноправно" створюють єдинокраїнову політичну націю, а лише елімінують зі свого середовища для неї різносенсової "ваги" елітні кадри.

2. Етнополітична компонента. Переважна частина країн світу (із понад 200 членів ООН) є багатонародними, серед них і

Україна. Різні території поліетнічної країни є конкретними "геолокусами буття" конкретних народів-етносів (перше виділене поняття належить І. М. Варзарю, друге — Ю. В. Бромлею). Із чотирьох тисяч народів-етносів планети[1] лише невелика частина від самого народження і до відповідного моменту аналізу проживає на одному й тому самому геолокусному місці, — більша ж частина народів "перебуває на вічному та нескінченному шляху" (Ю. Фучик).

Тривалий час дослідники не могли визначити ані "геопротяжність" того шляху, ані пойменувати "великі етапні зупинки" на тому шляху. В українській науці це завдання — на рубежі 80 і 90-х років XX ст. — вирішив І. М. Варзар. Протяжну довжину того шляху він назвав терміном Б. Малиновського — "етнометисизаційною міграцією народів", а зупинкові етапи назвав термінологічно по-своєму та потрійно:

а) етноплацентою (це — територія, де даний народ-етнос з'явився на світ Божий, природно, перебуваючи при цьому на соціоцивілізаційних стадіях роду і племені);

б) етноойкуменою (це — територія, де народ-етнос, увійшовши в етнометисизаційні — сімейно-шлюбні — зв'язки з іншими народами, спільно з ними створив новий народ-етнос, який уже перебуває на соціоцивілізаційній стадії народності);

в) етнокультурним ареалом (це — вже цілісний терен якоїсь країни, етнокультуру якої створює ряд народів-етносів, тим самим модифікуючись у вищу соціоцивілізаційну стадію нації)[2].

Свої понятійні новації автор проілюстрував на прикладах поляків (це — етнометисизація ляхів з-під Полтави та полян з-під Києва із прибалтійськими ледзянами, боричами, кашубами та ін.), угорців (чия етноплацента започаткована в Індії, етноойкумена — у Приоб'ї, а етнокультурним ареалом і геолокусом створення нації виявилася Паннонія в центрі Європи), фіннів, естів, перм'яків, євреїв, арабів та інших народів-етносів. Лише одного винятку припускався він, — українців: вони, мовляв, і виникли, і зсинтезувалися, і стали єдиною нацією на одному й тому ж

---

[1] Див.: Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / За ред. В. С. Крисаченка. — К., 2003. — С. 43.

[2] Див.: Варзар І. М. Політична етнологія як наука: історіологія, теорія, методологія, праксеологія. — К., 1994. — С. 96, 128–134, 137.

геолокусі над Дніпром[1]. Це — констатація 1992 року. А вже наприкінці 90-х років вперше опублікували дослідження видатного вченого минулого С. П. Шелухіна, який ще у 20-х роках XX ст. доводив, що у нинішніх українців — три генезисних геолокуси (Присередземноморська Франція, Наддніпрянщина і Тмутараканщина), три народовських осередки (Галичина, Київщина і Слобожанщина) і один етнокультурно-мовний ареал — простір "від Дону до Сяну"[2]. Це "територіальне різноманіття", безумовно, впливає на процес формування сьогоднішньої єдинокраїнової політичної нації. Звідси випливають як мінімум два концептуальних висновки. По-перше, висновок за В. Липинським. Вважаючи "істинно українськими" лише території Галичини, Волині, Брацлавщини, Київщини та Чернігівщини, — землі з монархічними (княжими, королівськими та гетьманськими) традиціями політичного правління, — він вважав, що й всекраїнова еліта "мусить бути суб'єктивно укомплектованою" за рахунок етнолюдських ресурсів п'яти зазначених провінцій, а також за рахунок "діаспорян із цих місць". Цікаво зазначити, що приблизно в такій самій етнополітичній тональності намагалися "розбудовувати національну країну-державу" ліберальні романтики початку 90-х років XX ст., — шляхом "штучного ініціювання еміграційно-міграційних потоків: діаспорних українців — в Україну, а з України якомога більше визвільнити "етнічних чужинців"..."[3].

По-друге, слід зазначити, що всекраїнова політична нація об'єктивно мусить "інкадрувати" до свого складу кадрові елементи та етнокультурні фарби від усіх етнорегіонів чи історичних територій, — у противному разі поступово розпочнеться процес ерозії лав всекраїнового правлячого політикуму. Один із "секретів" ерозії "помаранчевих лав" і доведення країни до квітнево-травневих "конституційних потрясінь" 2007 р. полягає в тому, що "гринджолівсько-трипільські патріоти" з початку 2005 р. — про себе і велемовно — дедалі настійніше проголошували "донецьких" та інших "біло-синіх замоскалених недоук-

[1] Там само. — С. 129.

[2] Див., напр.: Гетьманчук М. М., Турчин Я. Б. Політико-правові погляди та державотворчі позиції С. П. Шелухіна. — Л., 2006. — Розд. V.

[3] Див.: Варзар І. Із контекстів минулих літ. Вибране. — Кн. 1: Держава і народ-етнос у політологічному дискурсі. — К., 2003. — С. 294.

раїнців" "незграбним та тимчасовим домішком" до "великого Українського народу" (з великої літери). Політична історія багатонародної країни подібних похибок "самозакоханим куликам" не прощає…

3. Політико-громадянська компонента. В історії будь-якої країни політична нація ніколи буквалістськи не корелюється з фізичним масивом народонаселення країни. Хоча подібні сумні ескапади в нашій новітній політичній історії, на жаль, вже мали місце[1]. У зв'язку з чим і наголошуємо: політична нація — це політико-якісний, а не демографо-кількісний феномен.

Але повністю абстрагуватись від кількісних вимірів феномена не слід. Ще на початку XIX ст. постало конкретне щодо цього запитання: хто ж то саме, які людські верстви "конкретно" становлять політичну націю? (Вже зазначалося, що до 60-х років XIX ст. вербальної формули цього феномена ще не існувало.) Одним з перших наважився "конкретницьки" відповісти на це запитання італієць А. Росміні. У праці "Філософія громадянського суспільства" (1836 р.)він стверджував: "реальним субстратом [політичної] нації" є дві групи "політично мислячих і свідомісно діючих у політиці людей" у будь-якій країні: 1) "свідомі платники податків" та 2) "свідомі учасники усіляких політичних виборів". А тому, дійшов він висновку, саме на них у будь-якій країні "уряд і мусить спрямовувати своє служіння у громадянському суспільстві"[2].

Про таку "буденну прозу" політико-економічного життя, як нам добре відомо, класик В. Липинський майже нічого не казав, — тим більше, в аплікації до периферійних територій великої країни. А ми та й наш сучасний правлячий політикум забувати про це не маємо права. Бо ж неозброєним оком видно: бідні, кризуючі та "дотаційні" території (регіони, місцевості, господарські об'єкти тощо), як правило, податконеплатоспроможні, політично пасивні, або ж активні… лише "за гроші" бізнесовських членів правлячого політикуму. Відомо ж бо, що елементом всекраїнової політичної нації є партійні кадрові структури зго-

---

[1] Див., напр.: Варзар І. М. Співвідношення соціального та етноісторичного начал у побудові та функціонуванні політичної нації // Еліти і цивілізаційні процеси формування націй: У 2 т. — К., 2006. — Т. 2. — С. 81–93.

[2] Цит. за: Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. — К.; Л., 2003. — С. 282–313.

ри донизу, а тому наголошуємо: на "дистрофно-катастрофних" територіях відсутні й справжні "політико-партійні осередки". Як наслідок, подібні "вандеївські провінції" для всекраїнової політичної нації — не актив, а пасив, у ліпшому разі — гнилий та нетривкий патерналістський ситуатив. "Дайте…", "Підтримайте…", "Подумайте про нас…" — ось що найчастіше чутно політичному центру країни з таких "політичних глибинок"…

4. Політико-парсіологічна компонента. Політична нація на будь-яких сутнісних рівнях складається, як правило, із партійців — активно зорієнтованих і осмислено діючих у політиці людей. Чи може абстрактно взята територія бути плідним, невичерпним та "екологічно чистим" кадровим джерелом всекраїнової політичної нації, якщо вона економічно відстала, політично атрофована, непросвітна, не є бодай надійним сегментом ойкуменного базису всекраїнового масштабу політичних партій, а отже, вона просто полишена своєї, "місцевої" соціальної системи? А чи може ця територія бути "надійним форпостом політичної незалежності країни"? А "зрілим осередком політичної безпеки держави"? Відповідь В. Липинського відома: "національно незрілі люди — гнила територія — периферіюзована країна…" Не полишає враження, що це сказано саме про нас, бо ж Україна впевнено стає "периферіюзованою країною", тобто маргіналізованою, а реалізовувати волання Гімну "Боже, нам Україну храни…" під силу лише зрілій всекраїновій політичній нації.

Чи замислюються над цими матеріями на політикумних висотах? Не видно. Інакше не було б у нас сумнозвісних "перекидів" навколо безпредметного питання про "імперативний мандат" та "безпартійного депутата". Після "указівських колізій" квітня 2007 р. над цими матеріями замислитися всім та обов'язково конче потрібно. Якщо реалістичніше вдумуватись у підтексти наведених зондованих питань і запитань, у "верхах" мали б збагнути небезпеку — для себе ж! — надто частого проведення виборів, невмотивованої зміни логіки оподаткування населення, корекції енерготарифів, "покращання" моделі виборчої системи, волюнтарної комплектації партосередків і партсписків і т. д. і т. п., — особливо ж у колізіях, коли йдеться про "місцеві справи реальних місцевих людей". Бо ж бідний і непросвітний люд (як зазначалося, це — 75 % українського люду сьогодення)

завжди побутовує у відомому діалоговому контексті: — Чому бідний? — Бо ж дурний… — А чому дурний? — Бо бідний… Коло замкнулося.

Одна надія — на те, що колись всекраїнова політична нація — на всьому обширі великої тереном країни — так змужніє, що спроможеться розриву та й ліквідації зазначеного клятого кола. Нині ж існуючий "скелет" політичної нації допоки натужно відповідає на своє ж запитання "Хто винний?" А давно вже час відповідати на інше запитання: "Що і як робити далі?" І лише тоді можливою стане постановка стратегічного волання: "Коли ж настане світлий день?"